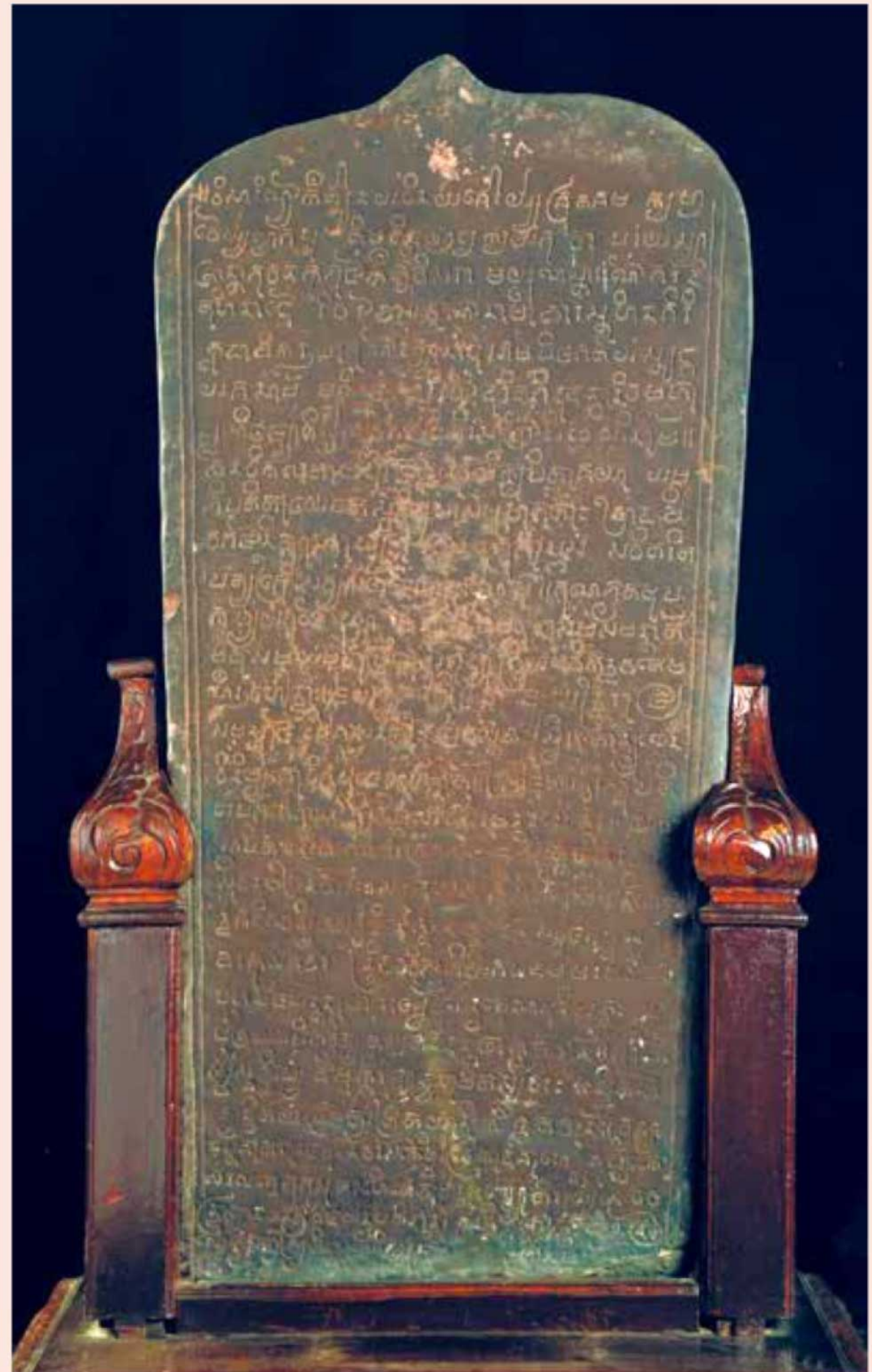

คำว่า “ศรีวิชัย” นี้ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ (George Cœdès) ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกและประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวฝรั่งเศส บัญญัติศัพท์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ โดยนำเสนอบทความเรื่อง ราชอาณาจักรศรีวิชัย ตีพิมพ์ในวารสารสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ ชาวโลกจึงได้รู้จักอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ครอบคลุมพื้นที่คาบสมุทรมะลายูและหมู่เกาะทะเลใต้ อีกทั้งได้ระบุว่าศูนย์กลางของอาณาจักรอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง ทางตอนใต้ของเกาะสุมาตรา โดยได้รวบรวมคำต่างๆ ประกอบการสันนิษฐานเช่น ชื่อลิโฝซี ในบันทึกของหลวงจีนอี้จิง พุทธศตวรรษที่ ๑๓ จารึกภาษาสันสกฤต “ศรีวิชัย” พบที่ปาเล็มบัง จารึกหลักที่ ๒๓ วัดเสมาเมือง นครศรีธรรมราช บันทึกอาหรับ “ศรีบุซา” และ “ซาบัค”

ความจริงแล้ว ก่อนหน้านี้ได้มีผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ของอาณาจักรนี้อยู่ก่อนแล้ว แต่ไม่ได้เรียกว่า “ศรีวิชัย” ดังเช่นใน พ.ศ. ๒๒๖๑ บาทหลวงเรโนโดต์ (Renaudot) ตีพิมพ์คำแปลจดหมายเหตุการเดินทางของชาวอาหรับ ๒ คน ซึ่งเดินทางมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อ พ.ศ. ๑๓๙๔ และ พ.ศ. ๑๔๘๖ ได้กล่าวถึงรัฐที่มีความสำคัญทางการค้า ตั้งอยู่ระหว่างอินเดียและจีน มีนามว่า “เซอร์เบซา” (Serbeza) หรือ “ศรีบุซา” (Sribusa)

จารึกวัดเสมาเมือง
พบที่ วัดเสมาเมือง อำเภอมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
พุทธศักราช ๑๓๑๘

ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง ด้านที่ ๒
กล่าวถึง มหาราชแห่งไคเลนทรวงศ
พบที่วัดเสมาเมือง อำเภอมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
พุทธศตวรรษที่ ๑๔

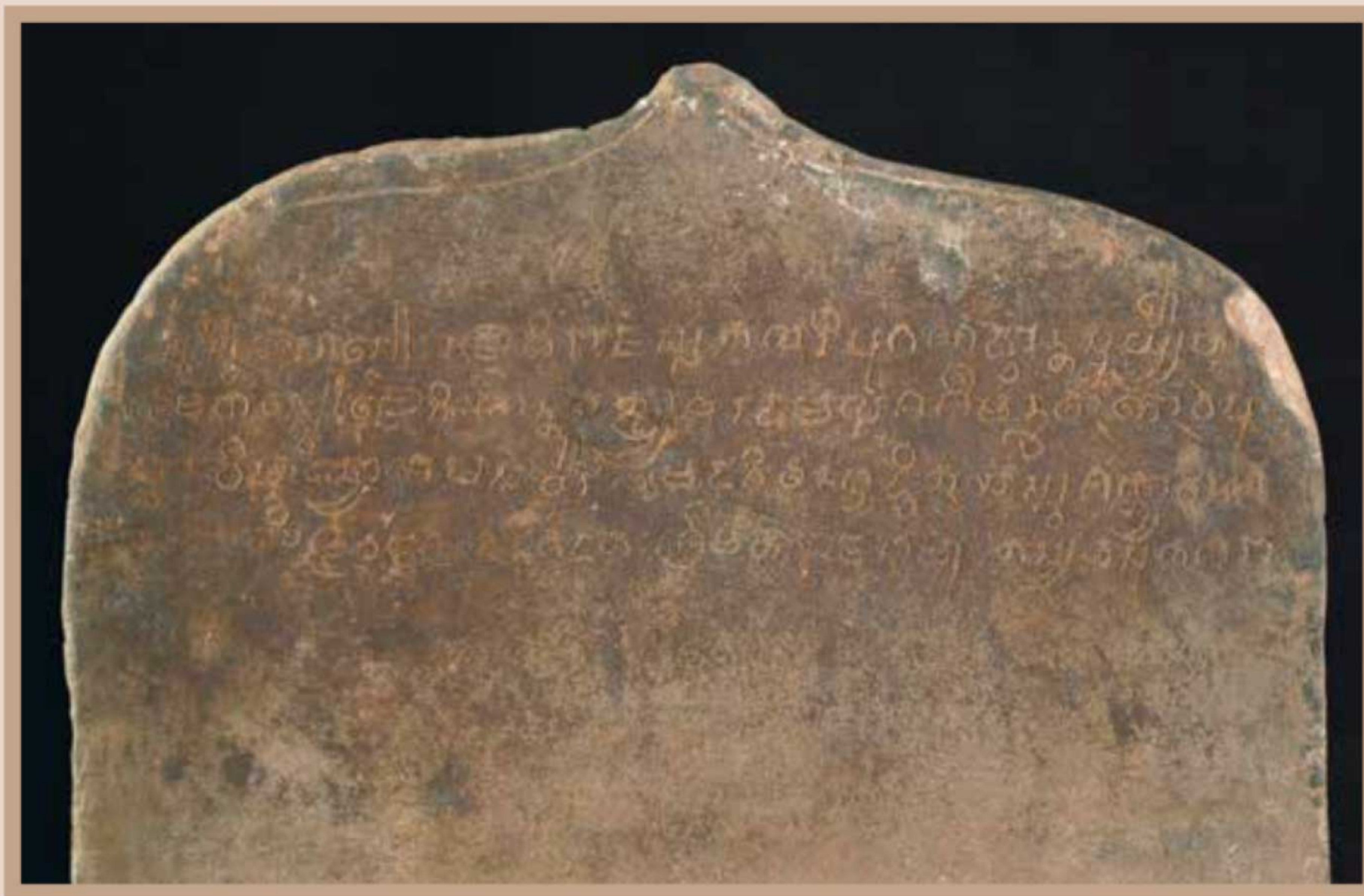

ส่วนประกอบสถาปัตยกรรม อิทธิพลศิลปะโจหะ พบที่ซากโบราณสถานวัดโพธิ์ร้าง เมืองโบราณพระเวียง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๘

พ.ศ. ๒๔๓๙ ตากากุสุ (Takakusu) ชาวญี่ปุ่น ได้แปลจดหมายเหตุการเดินทางไปสืบทอดศาสนาของพระภิกษุจีน ชื่อ อี้จิง (I Ching) เรื่องบันทึกการปฏิบัติธรรมในอินเดียและหมู่เกาะมลายูส่งจากทะเลใต้กลับบ้าน (A Record of The Buddhist Religion as Practiced in India and The Malay Archipelago Sent Home From The Southern Sea) ตากากุสุ เรียกชื่อเมืองว่า โภคะหรือศรีโภคะ (Bhoga/Sri Bhoga) ซึ่งภายหลังเซดส์ เรียกว่า “ศรีวิชัย”

ศิลาจารึกวัดมเหยงค์
พบที่ วัดมเหยงค์ (ร้าง) อำเภอท่าศาลา
จังหวัดนครศรีธรรมราช พุทธศตวรรษที่ ๑๒
จารึกด้วยอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต
กล่าวถึงการถวายอาหารแด่พระสงฆ์และนักบวช
รวมทั้งพราหมณ์อัสติ หรือ อัสตยะ
หรือพราหมณ์ชั้นสูง และอาจมีการบูชา
(ปรัชญา) ปารมิตาด้วย

ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง ด้านที่ ๒
พบที่วัดเสมาเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช พุทธศตวรรษที่ ๑๔
พรรณนาความเกี่ยวกับ “ศรีมหาราช”
ผู้อยู่ใน “ไศเลนทรวงศ์”

ในเอกสารต่างชาติที่มีอายุอยู่ในช่วงเวลาต่างๆ ยังพบชื่อเมืองต่าง ๆ อีกจำนวนมากที่อาจมีความเกี่ยวข้องกับอาณาจักรโบราณที่เรียกว่า “ศรีวิชัย” ได้แก่ จดหมายเหตุปโตเลมี จดหมายเหตุราชวงศ์ถัง พุทธศตวรรษที่ ๙ จดหมายเหตุราชวงศ์เหลียง พ.ศ. ๑๐๕๘ บันทึกของมัตวานลิน บันทึกของหลวงจีนอี้จิง จดหมายเหตุราชวงศ์ซ่ง พ.ศ. ๑๕๐๓ - ๑๘๒๓ หนังสือจุฬานฉี บันทึกสุไลมาน

นอกจากนี้ ในภาคใต้ยังพบจารึกที่ร่วมสมัยกับศรีวิชัยทั้งหมด ๗ หลัก ได้แก่ จารึกหลักที่ ๒๓ วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จารึกหลักที่ ๒๔ วัดหัวเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จารึกหลักที่ ๒๕ จารึกฐานพระพุทธรูปนาคนปรก วัดหัวเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จารึกหลักที่ ๒๖ จารึกเขาพระนารายณ์ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จารึกหลักที่ ๒๗ จารึกวัดมเหยงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จารึกหลักที่ ๒๘ จารึกวัดมหาธาตุ นครศรีธรรมราช ซึ่งได้มาจากวัดเสมาชัย จารึกหลักที่ ๒๙ วัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช อีกทั้งยังมีจารึกที่พบในประเทศอินเดียและอินโดนีเซียอีกจำนวนหนึ่ง ได้แก่ จารึกเมืองตันซอร์ ประเทศอินเดีย จารึกเกตุกัน บุกิต เมืองปาเล็มบัง สุมาตรา อินโดนีเซีย จารึกตาลัง ตูโว ภาษามลายูโบราณ จารึกโกตา กาปัวร์ ภาษามลายูโบราณ และจารึกเตลากา บาตู พบที่ปาเล็มบัง อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม “ศรีวิชัย” ตั้งอยู่ที่ไหน ยังเป็นประเด็นถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบัน มีข้อโต้แย้งของนักวิชาการมากมายและบ่อยครั้งที่ถูกเจือปนด้วยความคิดชาตินิยม เดิมเชื่อว่า อาณาจักรศรีวิชัย เป็น “รัฐรวมศูนย์” ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง ทางตอนใต้บนเกาะสุมาตรา มีกษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์ มีอำนาจปกครองและนับถือพุทธศาสนามหายานในลัทธิตันตระที่เรียกว่า “วัชรยาน” เป็นศาสนาสำคัญ

ในอดีตนักวิชาการส่วนหนึ่งเชื่อว่า ศรีวิชัยมีศูนย์กลางอยู่ที่ปาเล็มบังในตอนใต้ของเกาะสุมาตรา และนักวิชาการอีกส่วนหนึ่งเชื่อว่าอยู่ที่เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มเทวาลัยปรัมบานัน หรือ จันดีราราจกรัง
เทวาลัยฮินดูที่ใหญ่โตที่สุดบนเกาะชวา
ตั้งอยู่ที่ตาเออราห์ อีซติเมอวะ นครยกยากัรตา
ชวาภาคกลาง อินโดนีเซีย พุทธศตวรรษที่ ๑๔

จันดีเมนดุต พุทธสถานฝ่ายมหายาน
พุทธศตวรรษที่ ๑๔ เมืองมาเกอลัง ชวาภาคกลาง
เกาะชวา อินโดนีเซีย

ปัจจุบันนักวิชาการเชื่อว่า ศรีวิชัยไม่ใช่ชื่ออาณาจักรที่มีศูนย์กลางของอำนาจในการควบคุมเศรษฐกิจและการเมืองอยู่ที่เมืองใดเมืองหนึ่ง ศรีวิชัยจึงไม่มีศูนย์กลางแน่นอนและถาวร แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามความเข้มแข็งของผู้นำแต่ละท้องถิ่นที่สามารถควบคุมทางการเมืองและการค้า ดังนั้นศูนย์กลางของศรีวิชัยอาจอยู่ทั้งบริเวณหมู่เกาะ หรือบนคาบสมุทรมลายู “ศรีวิชัย” จึงไม่ใช่ชื่ออาณาจักรที่มีศูนย์กลางอำนาจในการควบคุมเศรษฐกิจและการเมืองอยู่เมืองใดเมืองหนึ่งเพียงเมืองเดียว แต่ “ศรีวิชัย” เป็นชื่อกว้าง ๆ ทางศิลปะและวัฒนธรรมกับกลุ่มบ้านเมืองใหญ่น้อยที่มีวัฒนธรรมบางประการร่วมกัน เช่น นับถือพุทธศาสนาเถรวาทที่แสดงออกด้วยรูปแบบทางศิลปกรรมที่เรียกกันว่า “ศิลปกรรมศรีวิชัย”

พระนางจันทิ หรือจันทา
พุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๖ ไม่ทราบที่มา
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทาน

พระนางตารา สำริด ด้านหลังประภาวลีมีอักขระจารึก อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔
พบที่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

พระโพธิสัตว์ สำริด ศิลปะศรีวิชัย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕
พบที่ อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ถ้าหากกลุ่มบ้านเมืองน้อยใหญ่ที่มีรูปแบบทางศิลปวัฒนธรรมร่วมกันในชื่อ “ศรีวิชัย” นี้จะมีความเกี่ยวข้องกันทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมแล้ว กลุ่มบ้านเมืองเหล่านั้นไม่ว่าจะตั้งบนคาบสมุทร หรือบนหมู่เกาะแห่งใดแห่งหนึ่งก็ตาม ต่างจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในลักษณะ ซึ่งมีศูนย์กลางของอำนาจเปลี่ยนแปลงไปตามความผันแปรทางเศรษฐกิจ การเมืองแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งศูนย์กลางอำนาจสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในแต่ละยุคสมัยไม่มีอำนาจที่แท้จริงในการปกครอง บ้านเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ห่างออกไปจึงมีอิสระในการปกครองตนเองค่อนข้างสมบูรณ์ แต่จะมีการยอมรับเพื่อเข้าร่วมอยู่กันด้วยผลประโยชน์ทางการค้าและมีความเลื่อมใสศรัทธาในสิ่งเดียวกัน

พระนางปรัชญาปารมิตา สำริด
อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘
พบที่ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช

อาจกล่าวได้ว่า “ศรีวิชัย” เป็นสหพันธ์หมู่เกาะของพวกที่อาศัยอยู่ในทะเล ชุมชนตามชายฝั่งทะเล ควบคุมการค้าแถบช่องแคบมะละกา และเป็นคนกลางในการติดต่อค้าขายกับจีน ขณะเดียวกันยังมีบทบาทสำคัญในการขยายเส้นทางการค้าเครื่องเทศสู่หมู่เกาะและกลุ่มเกาะย่อยทางด้านตะวันออกอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ศรีวิชัยเป็นชุมชนของชาวน้ำ ซึ่งมีวิถีชีวิตและพัฒนาทักษะการเดินเรือและการค้าที่สัมพันธ์กับน่านทะเลเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งการใช้ชีวิต การเดินเรือของชุมชนชาวน้ำขึ้นอยู่กับระบบลมมรสุมในมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งเป็นตัวกำหนดเวลาเดินเรือ ระยะทาง รวมทั้งเส้นทางในการเดินเรือ

ชุมชนชาวน้ำนี้ มักอยู่กระจายอยู่ตามริมฝั่งทะเลมหาสมุทรในอาณาบริเวณตามชายฝั่งหรือที่มีทางน้ำติดต่อทะเลได้ไม่ห่างฝั่งมากนัก บางชุมชนลอยเรืออยู่เป็นสังคมเดียวกันก็มี พบบริเวณน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทางตะวันออกของมหาสมุทรอินเดียดังที่ไทยเรียกว่า ชาวเล และทางกลุ่มชนเรียกตัวเองว่า โอลังราอูต หรืออูร์คลาไว

พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ หิน
อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐
พบที่ จังหวัดนครศรีธรรมราช